

УДК 330.341:338.43:316

DOI: 10.31673/2415-8089.2023.121701

Голобородько А. Ю., д.е.н., доцент
Ющенко А. Ю. студентка
Державний університет
інформаційно-комунікаційних технологій

ОСОБЛИВОСТІ ЕФЕКТИВНОГО РОЗВИТКУ ПІДПРИЄМСТВ ГАЛУЗІ ВИРОБНИЦТВА МОЛОЧНОЇ ПРОДУКЦІЇ В УКРАЇНІ ПІД ЧАС ВОЄННОГО СТАНУ

Статтю присвячено актуальним проблемам розвитку підприємств галузі виробництва молочної продукції в Україні під час війни. Проведено огляд ринку сільського господарства. Особливості розвитку галузі виробництва молочної продукції в Україні під час воєнного стану досліджено на прикладі підприємства ТОВ "Галичина". Авторами проаналізована динаміка ефективності діяльності підприємства, сформовані чинники забезпечення прогресивного розвитку та означені перспективні напрями подальшого функціонування досліджуваної галузі.

Ключові слова: розвиток, ефективність, підприємство, виробництво молочної продукції, воєнний стан.

Постановка проблеми. Сільське господарство є однією з найважливіших галузей економіки будь-якої країни. Воно забезпечує населення продуктами харчування, сировиною для промисловості та робочими місцями.

Розвиток сільського господарства впливає на економіку країни за декількома основними напрямками. По-перше, сільське господарство підтримує продовольчу безпеку, оскільки забезпечує населення продуктами харчування, які є основою для життєдіяльності людини. По-друге, сільське господарство є сировинною базою, тобто є джерелом сировини для багатьох галузей промисловості, таких як харчова, текстильна, хімічна та інші види економічної діяльності. По-третє, сільське господарство забезпечує робочими місцями мільйони людей у сільській місцевості. Отже, молочна продукція є однією з найважливіших галузей сільського господарства.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Питаннями розвитку сільського господарства займалися багато вітчизняних вчених, а саме Бурачек І.В. Головачко В., Ліба Н., Вибер Е. та багато інших [1; 2; 3]. В цих роботах висвітлені проблеми та особливості розвитку сільського господарства. Але питання особливостей розвитку підприємств галузі виробництва молочної продукції в Україні під час воєнного стану не знайшли повного відображення у існуючих дослідженнях. Це обумовлює актуальність проведеного дослідження.

Мета статті. Метою статті є дослідження особливостей, проблем та перспектив розвитку підприємств галузі виробництва молочної продукції в Україні під час воєнного стану.

Методологічним підґрунтям статті слугували сучасні положення теорії оновлення в результаті соціальних змін, та теорія реставрації економіки в умовах кризової реальності. У статті використано загальнонаукові методи пізнання, узагальнення, системного аналізу, синтезу. Застосовано спеціальні методи, а саме: маркетингові, економіко-статистичний аналіз. В процесі

дослідження були використані наукові роботи вітчизняних та закордонних вчених з питань оцінки тенденцій розвитку інформаційно-комунікаційної сфери економіки.

Вклад основного матеріалу. Сучасна стратегія соціально-економічного розвитку України передбачає нарощування агропромислового потенціалу країни. Молочна галузь, до складу якої входять маслоробна, сироробна, молочноконсервна підгалузі, а також виробництво продукції з незбираного молока, на сучасному етапі є однією з провідних у структурі харчової індустрії України. Молочна продукція є одним з основних продуктів харчування та супутнім компонентом під час виробництва різноманітних товарів харчової промисловості, зокрема кондитерських виробів, соусів, майонезу.

Ринок молока і молочних продуктів - це система економічних, фінансових і обмінно-торгових відносин між виробниками та споживачами молока, яка покликана збалансувати попит і пропозицію та забезпечити споживання молока і молокопродуктів на рівні, що відповідає життєвим потребам, смакам і платоспроможному попиту населення [3]

Молочний ринок України є перспективним, перебуває у стані активного розвитку та є експортоорієнтованим. На сьогоднішній день ще не має розподілу між виробниками молочного ринку і визначення певних лідерів даної галузі, що створює привабливі умови для входження нових підприємств-гравців на даний ринок. Жодне з підприємств не має власної національної дистрибуції. Підприємства ринку розподілені на два окреслених сегменти - власники національних брендів (або таких, що претендують на статус національних) та регіональні заводи, орієнтовані на певні регіональні локальні ринки збуту. Розвиток галузі молочного виробництва обумовлено активним зростанням споживання молочних продуктів всіх цінних сегментів. Завдяки росту доходів населення, відбувається перерозподіл потреб потенційних споживачів. А саме, при придбанні молочних продуктів споживачі надають перевагу комфортному здійсненню покупок, підвищенню якісних характеристик товарів до преміум-класу та зацікавлені до розширенню свого споживчого кошик новими категоріями продукції, серед яких напої на базі молока і соку, різновиди збагачених кефірів, творожків, сирів та ін.

В цілому українські підприємства-виробники молочної продукції в повній не задовольняють попит українського населення на даний вид продукції через відсутність сировини. В наслідок цього, на існуючу потребу розширення даного ринку, на сьогодні для забезпечення сировиною молокозаводи почали інвестувати у будівництво ферм. За оцінками експертів ринок потреб у молоці у 1,5-2 рази перевищують обсяги його виробництва в Україні. Крім того, за попередніми оцінками міністерства агропромислової політики України виробництво молока в Україні у 2020 році склало 12,3 мільйона тонн, що на один мільйон тонн менше ніж у попередньому році. Середньорічне споживання молока в Україні становить 230 л на душу населення.

Світовий ринок молока та молочної продукції не одне десятиліття характеризується стійкою тенденцією до зростання обсягів виробництва. Не винятком був і 2021 рік. За попередніми підсумками, світове виробництво молока становить 692,7 млн т, що на 15 млн т, або на 2,2%, більше, ніж у 2020 року.

За досліджуваний період збільшилося виробництво всіх видів молокопродукції, які продають на світовому ринку. Так, обсяг сухого знежиреного молока збільшився до 24,6 млн т (на 2,1% до рівня 2020 року), сухого незбираного молока — до 23,5 млн т (+6,8%), масла — 63,3 млн т (+3,1%), сиру — 85,4 млн т (+1,4%). Найбільше додали до зростання світового виробництва країни Азії, які у 2021 році збільшили власне виробництво молочної продукції на 8,3 млн т, або на 3,5%, до попереднього року. Вклад інших країн був меншим. Країни Латинської Америки збільшили власне виробництво на 3,2 млн т, Північної Америки — на 1,9, Європи — на 2,1 млн т. Але ці позитивні тенденції в загальному підсумку були менш відчутними у зв'язку зі зменшенням виробництва в Австралії (- 4,2%) та Новій Зеландії (- 4,5%).

Частка України в структурі світового виробництва становить менше двох відсотків. За підсумками 2021 року, в Україні було вироблено 11,8 млн т молока, що на 4,1% менше,

порівняно з 2020 роком. Дана тенденція обумовлена суттєвим скороченням поголів'я основного стада. Так, на початок 2022 року в усіх категоріях господарств було 2,9 млн корів, що на 5,7% менше за показники попереднього року.

У 2021 році вітчизняна молочна промисловість зменшила й обсяги виробництва. Масла вершкового було вироблено 84,7 тис. т — на 15,3% менше, ніж 2020 року, кисломолочної продукції — 528,6 тис. т (-1%), молока обробленого рідкого — 796,6 тис. т (-8%). А от виробництво жирних сирів зросло до 248 тис. т, або на 0,8% більше проти 2020 року.

Які і всі галузі економіки України сфера виробництва молочної продукції також розвивається в умовах війни, що має негативні наслідки. А саме, зірвані ланцюжки постачання сировини, матеріалів, обладнання. Зокрема з початком війни були порушені комунікації між фермою, молочним заводом та торговельною мережею, блокування експорту фактично паралізували ведення бізнесу. Проте, за кілька місяців, підприємства змогли пристосуватись до нових умов економіко-господарської діяльності і галузь почала працювати.

Нажаль, актуальних статистичних даних за 2022 р. по поголів'ю та виробництву молока наразі немає. Проте, за попередніми підрахунками, лише в лютому чисельність промислових корів скоротилася на 15 тис. голів. Мова йде про тимчасово окуповані території, де діяльність МТФ блокована окупантами. При цьому, за прогнозами, кількість поголів'я буде скорочуватися на фоні проблем з кормами та іншими складовими операційної діяльності. До кінця року загальна чисельність промислового поголів'я може опуститися з 423,7 до 394,2 тис. голів (рис 1), за умови, що радіус просування ворога залишиться незмінним.

Виробники молока зараз вимушені оптимізувати раціони годівлі і скорочують кількість доїнь (з трьох до двох). Це сприяє зменшенню пропозиції сировини, але у той же час допомагає бізнесу втримувати фінансовий баланс і сприяє збереженню поголів'я в Україні.

За даними Асоціації виробників молока, в тих регіонах, де довоєнні ланцюжки збуту молока-сировини фермами та дистрибуції готової продукції заводами були розірвані (Київська, Черкаська, Харківська, Дніпропетровська, Полтавська, Миколаївська області), ціни від починають поступово відновлюватися через зростаючий попит з 8–8,4 грн./кг сировини екстрасорту (без ПДВ, базис) до 9–10 грн./кг. У більшості регіонів ціна екстрагатунку тримається на рівні 10–10,40 грн./кг (без ПДВ).

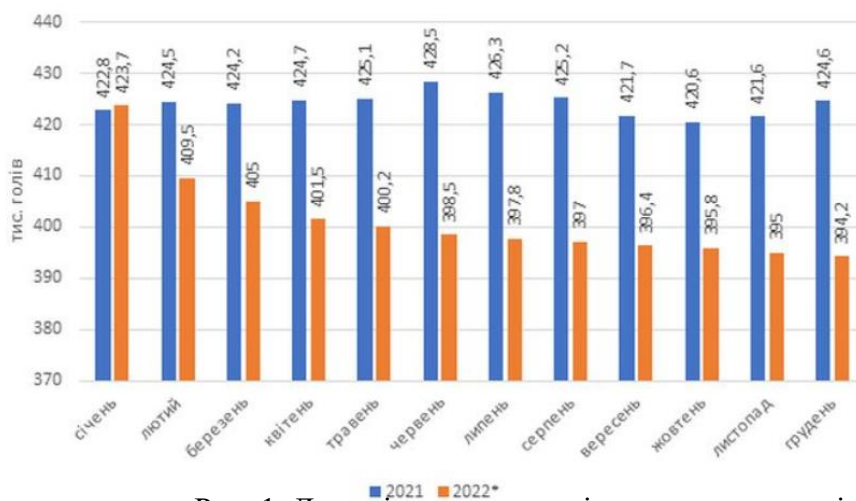

Рис. 1. Динаміка чисельності промислових корів [5]

Водночас із урегулюванням ланцюгів постачання молока на початку квітня, на більш зрозумілий рівень почали виходити внутрішні закупівлі — як з боку населення, так і держзамовлення (у вигляді сиру твердого, сухого молока та масла). Наразі 30% реалізації

молочної продукції здійснюється через держзакупівлі. Найболючішою темою залишається експорт, адже порти Чорного моря залишаються заблокованими, а до Європи можуть поставляти молочні продукти лише переробники, які мають єврономери. Тому на кінець березня зовнішня торгівля молочними продуктами залишалася практично заблокованою. Склади перенавантажені молочними продуктами, що стримує роботу галузі та позбавляє її реальних валютних надходжень. Над вирішенням цих питань наразі активно працює профільне міністерство.

Особливості розвитку галузі виробництва молочної продукції в Україні під час воєнного стану було досліджено на прикладі підприємства ТОВ "Галичина", яке є одним з лідерів на ринку виробництва молочної продукції.

Галузі, в якій здійснює діяльність підприємство ТОВ "Галичина" притаманний мінливий розвиток внаслідок сезонного характеру виробництва. Молочна промисловість України - одна з провідних галузей агропромислового комплексу України. Питома вага галузі в загальних обсягах харчової та переробної промисловості складає понад 18 %, у той час як м'ясна - 13 %, тютюнова - 10% і кондитерська - 6 %.

ТОВ "Галичина" створено на базі Радехівського маслозаводу 1 червня 1998 року. На сьогоднішній день ЗАТ "Галичина" входить до п'ятірки лідерів серед виробників цільномолочної продукції в Україні та є одним з основних постачальників молока продукції Західного регіону України та має за мету розширити сферу свого впливу на інші регіони.

Основним видом діяльності ТОВ "Галичина" є виробництво цільномолочної продукції. ТОВ "Галичина" має досить розвинений асортиментний потрфель, а саме: молоко, сметана, кефір, йогурт, маслянка, масло, сухе молоко, ряжанка, десерти, чотири види енергетичних напоїв "12 вітамінів". Окрім цього, на даному підприємстві здійснюється повний цикл виробництва, включаючи і поковочні матеріали: плівка, стакан, пюр-пак, ПЕТ. Підприємство ТОВ "Галичина" має позитивну стійку тенденцію розширення асортименту та підвищення якості продукції.

Виробничі потужності ТОВ "Галичина" зосереджені на Радехівському молокозаводі, де встановлені лінії з виробництва різних видів цільномолочної продукції. На сьогодні вони дозволяють переробляти 300 тонн молока на добу, а після реконструкції та будівництва нових цехів переробка збільшиться до 600 т.

Продукція, яка виробляється ТОВ "Галичина" реалізується комісіонером ТОВ "Галмолторг" – компанією інвестором, яка є ексклюзивним дистриб'ютором ТМ "Галичина" та управляє збутовою мережею групи. Дистрибуційна мережа складається з 26 торгових представництв у західній, центральній, південній та східній Україні.

ТОВ "Галичина" є потужним виробником, який має позитивний імідж на ринку, і здатний забезпечувати прибуткове ведення виробничо-фінансової діяльності за рахунок використання наявних внутрішніх і зовнішніх резервів для підвищення ефективності діяльності. Від початку повномасштабного вторгнення підприємство ТОВ "Галичина" підтримує волонтерство і надає допомогу ЗСУ, територіальній обороні, благодійним та громадським організаціям, лікарням, медичним закладам та мирному населенню.

Одночасно ТОВ "Галичина" розвиває бізнес і продовжує забезпечувати молочною продукцією споживачів України. При даних умовах логістичних обмеженостей постачання сировини та розлагодження ланок у дистрибуційних каналах мережі розподілу готової продукції, ТОВ "Галичина" оптимізувало і пристосувало діяльність до умов, що склались. Підприємство дотримується стратегії диверсифікації логістичних потоків і гнучких механізмів організації забезпечення безперебійної ефективної діяльності і розвитку в умовах воєнного стану.

За останні роки під впливом воєнних дій, ТОВ "Галичина" зазнала збитків, але при цьому продовжує виробництво продукції і збільшує робочі місця. Показники ефективності використання основних засобів на ТОВ "Галичина" у 2020-2022рр представлено у таблиці 1.

Проведене дослідження показало, що чисельність працюючих на даному підприємстві стабільно зростала. За досліджуваний період вона збільшилась із 532 чол. до 561 чол.

Середньорічна вартість основних засобів спочатку зросла, а потім зменшилась. Аналогічну тенденцію має чистий дохід. З представлених даних (табл. 1) видно, що станом на 2022 рік фондоддача становила 6,63 грн. на 1 грн. вартості основної засобів. Фондоозброєність на 2022 рік становила 331,4 тис. грн на одного працівника. Фондоємність основних засобів на кінець 2022 року становила 0,151 грн. Дана динаміка показників свідчить про зниження ефективності використання основних засобів на ТОВ "Галичина".

Таблиця 1

Показники ефективності використання основних засобів
на ТОВ "Галичина" у 2020-2022рр.

Показники	2020 рік	2021 рік	2022 рік	Абсолютне відхилення		
				2021/2020	20110/2021	2022/2020
1	2	3	4	5	6	7
Чисельність працюючих, осіб	532	547	561	15	14	29
Середньорічна вартість основних засобів, тис. грн	130888,0	242818,0	185917,0	111930,0	-56901,0	55029,0
Чистий дохід, тис. грн	4130928,0	6878671,0	1232649,0	2747743,0	-5646022,0	-2898279,0
Фондоддача, коеф	31,56	28,33	6,63	-3,23	-21,70	-24,93
Фондоозброєність, коеф	246,0	443,9	331,4	197,9	-112,5	85,4
Фондоємність, коеф	0,032	0,035	0,151	0,004	0,116	0,119

Джерело: на основі розрахунків автора

Одночасно на ТОВ "Галичина" спостерігаються позитивні темпи зростання обсягів виробництва, виручки та чистого прибутку (табл.2).

Таблиця 2

Аналіз обсягу виробництва ТОВ "Галичина"

Назва показника	2021 рік	2022 рік	Відхилення (+,-)	Темп зміни, %
1. Виручка від реалізації без ПДВ, тис. грн	1724725,00	2043262,00	318537,00	118,47
2. Прибуток чистий, тис. грн	9061,00	9894,00	833,00	109,19
3. Оборотність оборотних активів, раз	4,32	4,28	-0,04	99,13
4. Рентабельність оборотних активів, %	2,27	2,07	-0,20	91,37
5. Рентабельність персоналу, %	12,03	10,61	-1,41	88,25
6. Рентабельність господарських ресурсів, %	1,64	1,48	-0,16	90,30
7. Рентабельність сукупних ресурсів, %	1,45	1,30	-0,14	90,05

Джерело: на основі розрахунків автора

Реалізація продукції – важлива заключна стадія кругообігу коштів підприємства. Від того, як організована система реалізації продукції, залежить неперервність виробничого процесу, оборотність оборотного капіталу, результати фінансово-господарської діяльності. На ТОВ "Галичина" не зважаючи на зростання абсолютних показників ефективності діяльності, спостерігається тенденція зниження відносних показників рентабельності та оборотності. Це свідчить про уповільнення деяких процесів під час воєнного стану. Збільшення обсягів реалізації обумовлено ростом цін на молочні вироби внаслідок зростання собівартість виробництва. А саме, через збільшення цін на корми (у 2021 році - на 38%), паливо, газ та добрива.

Висновок. Незважаючи на всі негативні зовнішні чинники впливу на діяльність підприємств в умовах воєнного стану, економіка поступово розвивається. На прикладі ТОВ

«Галичина» можна стверджувати, що галузь виробництва молочної продукції пристосувалась до існуючих ринкових трансформацій та дотримується стратегії диверсифікації логістичних потоків і гнучких механізмів організації забезпечення безперервної ефективної діяльності і розвитку в умовах воєнного стану. Таким чином, соціально-економічна ефективна діяльність вітчизняних виробників сприяє продовольчій безпеці України та формує перспективний сприятливий клімат для прогресивного розвитку сільського господарства країни.

Список використаної літератури

1. Бурачек І.В., Михайленко Н.В. Сучасний стан та перспективні напрями розвитку сільського господарства в Україні. *Глобальні та національні проблеми економіки*. Вип. 21. 2018. С.134-137.
2. Головачко В., Ліба Н., Вибер Е. (2021). Аналіз можливості розвитку сільського господарства в Україні. *Економіка та суспільство*, №27. 2021. URL: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2021-27-45>
3. Бойчик І.М. Економіка підприємства: підручник. Київ. Кондор -Видавництво, 2016. 378 с.
4. Мельник В. І. Механізм регулювання виробництва та реалізації продукції підприємства. Харків. 2002. с. 280
5. Статистична інформація про економічну діяльність підприємств за 2018–2022 роки. Державна служба статистики України. URL: <http://www.ukrstat.gov.ua/>

REFERENCES

1. Burachek, I.V., Mykhaylenko, N.V. (2018). Suchasnyy stan ta perspektyvni napryamy rozvytku sil's'koho hospodarstva v Ukrayini. [The current state and promising directions of the development of agriculture in Ukraine.] *Global and national economic problems*. Vol. 21. 2018. pp.134-137.
2. Holovachko, V., Liba, N., Vyber, E. (2021). Analiz mozhlyvosti rozvytku sil's'koho hospodarstva v Ukrayini [Analysis of the possibility of development of agriculture in Ukraine]. *Economy and society*, №27. Retrived from: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2021-27-45>
3. Boychik, I.M. (2016). *Ekonomika pidpryyemstva: pidruchnyk*. [Enterprise economics: a textbook.] Kyiv. Condor - Publishing House, 378 p.
4. Melnyk, V. I. (2002). *Mekhanizm rehulyuvannya vyrobnytstva ta realizatsiyi produktsiyi pidpryyemstva*. [Mechanism of regulation of production and sale of enterprise products]. Kharkiv. p. 280.
5. Ofitsiyniy sayt Derjavnogo komitetu statistiki Ukraïni [Official site of the State Statistics Committee of Ukraine]. Retrived from: <http://www.ukrstat.gov.ua/>

GOLOBORODKO A. UA., YUSHCHENKO A. UA. FEATURES OF THE DEVELOPMENT OF ENTERPRISES IN THE DAIRY PRODUCTION INDUSTRY IN UKRAINE DURING MARITAL STATE. *The article is devoted to the current problems of the development of dairy production enterprises in Ukraine during the war.*

An overview of the agricultural market of Ukraine was conducted to understand the opportunities and threats of further development. Peculiarities of the operation of the dairy industry in Ukraine during the martial law were studied on the example of the company "Halichyna" LLC. The analyzed dynamics of the company's activity showed an increase in absolute indicators and a decrease in relative indicators of profitability and turnover, which indicates the slowdown of some processes during the martial law. It has been established that despite all the negative external factors influencing the activities of enterprises under martial law, the economy is gradually

developing. On the example of "Galichyna" LLC, it can be argued that the dairy industry has adapted to the existing market transformations and adheres to the strategy of diversification of logistics flows and flexible organizational mechanisms to ensure uninterrupted effective activity and development in the conditions of martial law. Thus, the socio-economically effective activity of domestic producers contributes to Ukraine's food security and forms a promising favorable climate for the progressive development of the country's agriculture.

Key words: *development, efficiency, enterprise, production of dairy products, martial law.*